

УДК [008:338.45]:711.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-4-3>

ФОРМУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР РЕГЕНЕРАЦІЇ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

Пацюк Вікторія Сергіївна

кандидат географічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму та економіки,

Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID: 0000-0002-0401-2573

Web of Science Researcher ID: E-4220-2019

Scopus ID: 57817675900

Актуальність дослідження: індустриальна культура постає не лише як результат історичного промислового розвитку, а як активний ресурс майбутнього, що здатен генерувати інновації, підтримувати соціальну згуртованість і сприяти сталому розвитку регіонів через збереження, інтерпретацію та творче переосмислення спадщини. **Предмет дослідження:** феномен індустриальної культури як соціокультурний чинник, що визначає особливості формування ідентичності промислових регіонів і впливає на процеси регенерації індустриальної спадщини. **Мета дослідження:** розкрити сутність та значення індустриальної культури як чинника регенерації індустриальної спадщини й сталого розвитку промислових регіонів. **Методологія дослідження:** використано комплекс методів: порівняльно-географічний і системно-структурний аналіз, контент-аналіз наукових джерел, узагальнення результатів європейських проєктів (зокрема, InduCult2.0), а також моделювання концепції індустриальної культури. **Результати дослідження:** розглянуто сутність поняття «індустриальна культура» та її роль у процесах регенерації індустриальної спадщини промислових регіонів. Обґрунтовано потребу в переосмисленні індустриальної культури не лише як сукупності матеріальних артефактів минулого, а як динамічного соціокультурного феномена, що формує ідентичність, цінності та інноваційний потенціал територій. Запропоновано авторську трирівневу модель індустриальної культури (базовий, функціональний і смисловий рівні), у межах якої спадщина розглядається як основа для формування нових форм діяльності – ревіталізації, індустриального туризму, креативних індустрій і подієвої діяльності. Доведено, що активізація індустриальної культури сприяє сталому розвитку промислових регіонів, посиленню локальної ідентичності, соціальній згуртованості та підвищенню привабливості індустриальних територій. **Сфера застосування результатів.** Отримані результати можуть бути використані в регіональному плануванні, розробленні програм регенерації промислових територій, культурних і туристичних стратегій громад, а також у наукових дослідженнях із питань індустриальної спадщини та сталого розвитку. **Висновки:** індустриальна культура є динамічним явищем і стратегічною концепцією, здатною інтегрувати діяльність у регіоні та трансформувати індустриальне минуле на ресурс для майбутнього. Формування індустриальної культури є ключовим чинником відновлення соціальної та економічної активності промислових регіонів. Її розвиток сприяє збереженню спадщини, зміцненню локальної ідентичності та формуванню позитивного іміджу індустриальних територій.

Ключові слова: індустриальна культура, індустриальна спадщина, регенерація, ревіталізація, індустриальні регіони, регіональна ідентичність.

FORMING THE INDUSTRIAL CULTURE OF INDUSTRIAL REGIONS AS AN IMPORTANT FACTOR IN THE REGENERATION OF INDUSTRIAL HERITAGE

Patsiuk Viktoriia Serhiivna

PhD Geography, Associate Professor at the Department of Tourism and Economics,

Kyryvyi Rih State Pedagogical University, Kyryvyi Rih, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-0401-2573

Web of Science Researcher ID: E-4220-2019

Scopus ID: 57817675900

Relevance of the study: Industrial culture emerges not only as a result of historical industrial development but as an active resource for the future, capable of generating innovation, supporting social cohesion, and contributing to the sustainable development of regions through the preservation, interpretation, and creative reinterpretation of heritage. **Subject of the study:** The phenomenon of industrial culture as a socio-cultural factor that determines the characteristics of identity formation in industrial regions and influences the processes of industrial heritage regeneration. **Purpose of the study:** To reveal the essence and significance of industrial culture as a factor in the regeneration of industrial heritage and the sustainable development of industrial regions. **Research methodology:** A complex of methods was used: comparative-geographical and systemic-structural analysis, content analysis of scientific sources, generalization of the results of European projects (particularly InduCult2.0), as well as modeling the concept of industrial culture. **Research results:** The essence of the concept of "industrial culture" and its role in the processes of industrial heritage regeneration in industrial regions are examined. The necessity of reinterpreting industrial culture not only as a set of material artifacts of the past but as a dynamic socio-cultural phenomenon that shapes the identity, values, and innovation potential of territories is substantiated. The author's three-level model of industrial culture (basic, functional, and semantic levels) is proposed, within which heritage is viewed as the basis for the formation of new forms of activity – revitalization, industrial tourism, creative industries, and event activities. It is proven that the activation of industrial culture contributes to the sustainable development of industrial regions, the strengthening of local identity, social cohesion, and the enhancement of the attractiveness of industrial territories. **Scope of application of the results:** The obtained results can be used in regional planning, the development of programs for the regeneration of industrial territories, cultural and tourism strategies of communities, as well as in scientific research on industrial heritage and sustainable development. **Conclusions:** Industrial culture is a dynamic phenomenon and a strategic concept capable of integrating activities in a region and transforming the industrial past into a resource for the future. The formation of industrial culture is a key factor in restoring the social and economic activity of industrial regions. Its development contributes to heritage preservation, strengthening local identity, and forming a positive image of industrial territories.

Keywords: industrial culture, industrial heritage, regeneration, revitalization, industrial regions, regional identity.

Постановка проблеми. Тривале економічне домінування промислового виробництва в індустріальних регіонах спричинило особливе культурне середовище, що складається з певних нематеріальних активів, як-от навички, ставлення, традиції, матеріальні пам'ятки й артефакти, що сумарно відображаються на культурному рівні населення та його ментальності. Усе це логічно об'єднане дефініцією «індустріальна культура». Це поняття потребує дослідження, оскільки воно містить ключі до розуміння процесів розвитку та розкриття внутрішнього потенціалу індустріальних регіонів.

Бурне Д., розмірковуючи про індустріальну культуру, зазначав, що це концепція, що охоплює час і місце, яка може сформу-

вати ідентичність регіону. Самоусвідомлення старопромислових регіонів взаємопов'язане з індустріальними традиціями та специфічними індустріальними «способами життя» [1]. Отже, майбутні перспективи регіону можуть залежати не лише від економічних і політичних рішень, а й від культурного репертуару та соціальної структури регіону.

У цьому ж руслі відстоюється ідея, що чим довший період часу, коли місто мало домінуючу промисловість, тим більше ця промисловість стає символом і тим більше вона ідентифікується з культурним образом міста. Відбиток, залишений промисловою діяльністю на міській тканині, важко стерти навіть після завершення промислової діяльності [2]. Radu В. припускає, що шахтарські

спільноти мають особливі характеристики, які формують особливе середовище, позначене як індустріальна культура, промислова атмосфера, культура шахтарства або менталітет міста компанії [2].

Cooke P. та Rehfeld D. зазначають про наявність культурних рамок (етнічної, ландшафтної, політичної, трудової та бізнесової), які різними способами формують саморозуміння регіону, а також його сприйняття ззовні та досить суттєво впливають на регіональну еволюцію [4].

Потенціал «індустріальної культури» як інструменту регіонального розвитку й особливо для відновлення як індустріальних, так і постіндустріальних регіонів є досить суттєвим. Однак, якщо проблематика індустріальної культури та її впливу як на диверсифікацію економіки, так і на регіональний розвиток протягом останніх років активізувалась у західних країнах, то у вітчизняному науковому дискурсі вона залишається фактично *terra incognita*.

Сучасні виклики, пов'язані з війною та масштабними руйнуваннями промислової інфраструктури на Донбасі, у Придніпров'ї, Запоріжжі та на Слобожанщині, актуалізують проблему регенерації індустріальної спадщини як важливої складової повоєнної відбудови. Значна частина промислових об'єктів цих регіонів або втратила первинну функцію, або зазнала пошкоджень, що робить неможливим їх повернення до традиційної виробничої діяльності. У таких умовах ревіталізація промислових територій перестає бути лише питанням культурного переосмислення чи збереження історичної пам'яті – вона стає інструментом формування нової економічної моделі регіонів, джерелом створення робочих місць, розвитку туризму та відновлення соціальної інтеграції спільнот. Перетворення залишеної індустріальної інфраструктури на культурні простори, рекреаційні зони чи освітньо-туристичні об'єкти дає змогу не тільки запобігти деградації територій, а й включити їх у стратегічні плани відбудови, зробивши промислову спадщину фактором стійкого розвитку та відновлення місцевої ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З кінця 1960-х років термін «індустріальна культура» утвердився не лише в контексті нового та більш комплексного погляду на промислові характеристики, але й стосовно інтелектуального й матеріального підґрунтя індустріальної епохи та її впливу на (пост)індустріальні суспільства. У німецькому контексті ця концепція стала відомою завдяки роботам Буддензіга та Глазера, експертів з історії мистецтва та культури [5].

Велику кількість напрацювань з тематики індустріальної культури було реалізовано в рамках супровідного дослідження Центральноєвропейського проекту INTERREG – InduCult2.0 «Індустріальна спадщина, культурні ресурси сучасних галузей промисловості та творчі піонери – використання промислової культури в Центральній Європі» [6]. Цей проєкт реалізовувався в 2016–2019 роках. Його місією було розкрити ідею живої промислової культури в Центральній Європі та зміцнити унікальний культурний дух промислових регіонів. InduCult2.0 ініційований 8 регіонами з багаторічною промисловою традицією, представленими Німеччиною, Австрією, Чехією, Італією, Словенією, Хорватією, Польщею та Бельгією. Науковими партнерами проєкту були Інститут регіональної географії імені Лейбніца в Німеччині й університет м. Грац в Австрії.

Концепція та розуміння «індустріальної культури» зазнавали певних змін у тлумаченні та визначенні в різні періоди часу та в різних національних контекстах. Одним із класичних підходів є зосередження на промисловій спадщині, включно зі збереженням і повторним використанням старих промислових об'єктів і ландшафтів, наприклад, у формі музеїв. Harfst J. з однодумцями зазначають, що підвищений інтерес до індустріального минулого та його залишків у Європі та західних країнах загалом за іронією долі почав спостерігатися після років промислового занепаду [7].

Ripán T. нагадує, що багато промислових об'єктів на глобальній півночі стали свідками переміщення своїх виробничих потужностей на глобальний південь. Він ствер-

джує, що переміщення також спричинило втрату знань, зокрема втрату ноу-хау щодо роботи виробничих і складальних ліній. Ці виробничі знання є невід'ємною складовою індустріальної культури окремих регіонів. Спираючись на останні приклади переукріплення промислового виробництва на північ, Rípan T. підкреслює, що це ноу-хау у виробництві можна відновити. Ця реіндустріалізація є додатковим полем діяльності, що доповнює часто неефективні підходи до регіонального розвитку, засновані на індустріальному туризмі спадщини [8].

Досить радикально висловлює думки Hospers G-J., який культуру розглядає як економічний ресурс, заснований на комерціалізації індустріального минулого та пропонує для відновлення постіндустріальних міст вводити «штучну культуру» [9].

Індустріальну культуру концептуалізують як динамічне явище, що базується на соціальній взаємодії та мережових зв'язках, водночас прив'язане до місця та локально впроваджене, створюючи особливий набір елементів, пов'язаних із домінуванням промислового виробництва [10].

Willett J. та Lang T. загалом культуру визначають «активною та живою силою», яка створює простори потенційних можливостей і, таким чином, формує сьогодення та майбутнє регіону [11]. У цьому контексті Wust A. зі співавторами розглядають індустріальну культуру як важливий потенціал для регіонального розвитку, що пов'язує минуле, сьогодення та майбутній розвиток (старих) промислових регіонів [5]. І наголошують на тому, що сучасні визначення та концепції, пов'язані з індустріальною культурою, повинні бути переосмислені та заново винайдені. Тож нами теж було вирішено доєднатися до цього процесу переосмислення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкрити сутність і значення індустріальної культури як чинника регенерації індустріальної спадщини та сталого розвитку промислових регіонів. Для досягнення цієї мети передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати напрацювання іноземних фахівців у питаннях розвитку інду-

стріальної культури та підходи щодо трактування цього поняття;

- шляхом наукового осмислення концепції індустріальної культури обґрунтувати авторське бачення моделі індустріальної культури як багаторівневої системи, що поєднує матеріальні та нематеріальні компоненти;

- систематизувати функціональні напрями прояву індустріальної культури в сучасному суспільстві (виробництво, музеєфікація, ревіталізація, подієві заходи, туризм, креативні індустрії).

- розкрити потенціал індустріальної культури для формування регіональної ідентичності та консолідації громади.

Досягнення поставлених завдань сприятиме в подальшому формування стратегій сталого територіального розвитку індустріальних територій.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс методів, які дозволили комплексно й міждисциплінарно розкрити проблематику формування індустріальної культури та її ролі в регенерації індустріальної спадщини. Порівняльно-географічний метод забезпечив порівняльний аналіз англо-американського та німецького розуміння поняття «індустріальна культура». Системно-структурний метод застосовано для розгляду індустріальної культури як комплексного соціокультурного феномену, що базується як на матеріальній (ландшафти, будівлі, артефакти), так і нематеріальній індустріальній спадщині (виробничі традиції та досвід поколінь, технічні знання, цінності та ідентичність місцевих громад тощо). Контент-аналіз наукових та аналітичних джерел дав змогу систематизувати та структурувати широкий масив матеріалів, завдяки чому різновекторно розглянуто сутність індустріальної культури й визначено її роль у регенерації індустріальної спадщини. У роботі здійснено узагальнення результатів європейських проєктів (зокрема, InduCult2.0) з метою виявлення основних тенденцій щодо висвітлення цієї проблематики. Ключовим у дослідженні став метод моделювання, який застосовано для побудови структурної моделі індустріальної культури. Ця модель дала можливість

визначити ключові компоненти індустриальної культури та розкрити її функціональний внесок у відновлення регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж пропонувати власне бачення концепту індустриальної культури варто більш ґрунтовно розібратися у трактуваннях цього поняття. Існують два різні підходи: німецький та англо-американський. Німецький вираз *Industriekultur* зосереджується переважно на матеріальних атрибутах промисловості, що більше схоже на концепцію «промислової археології» та повторного використання «промислової спадщини», на відміну від ширшого англо-американського розуміння «індустриальної культури», що охоплює також нематеріальні аспекти промислового минулого та сьогодення [5]. Хоча поняття індустриальної культури асоціюється саме з Німеччиною, однак у середовищі європейських фахівців визнається, що цей термін у німецькому контексті звужують до промислової спадщини й археології, фізичних залишків колишніх промислових об'єктів та їх збереження або повторного використання часто як місць для культурних заходів, освіти чи інших цілей [12]. Тож, напевно, у часи активізації різноманітних мережових зав'язків англо-американський варіант є більш життєздатним.

Одним із перших до визначення сутності індустриальної культури підійшов Glaser H., який її визначав як сукупність умов життя в умовах поширеної індустріалізації. Пізніше (1981 р.) він конкретизував її як всеохопну (культурну) історію «машинної ери» [13].

Pirke K. розширив визначення для прикладного дослідження індустриальної культури, підкресливши всеосяжну історію індустриальної епохи з її типовими формами життя та суспільства та пов'язаними нормами та цінностями, які склали історію та сучасну форму індустриального культурного ландшафту [14].

Eaton W. M. стверджує, що індустриальна культура стосується резервуару культурних значень і практик, які актори конструюють навколо існуючого місцевого розвитку,

а потім використовують у відповідь на запропонований майбутній розвиток [15]. Bosák V. зі співавторами наголошують, що індустриальна культура – це набагато більше, ніж музейна інсценізація матеріальних артефактів індустриального минулого [16].

Wust A. з колегами акцентують увагу на тому, що промислову культуру слід розглядати як трансдисциплінарну цілісну, суспільну концепцію, що базується на відчутних, матеріальних і нематеріальних елементах, які походять зі сфери промислового виробництва в минулому, сьогоденні та майбутньому. А також наполягають на тому, індустриальна культура в новому розумінні – це динамічне явище, засноване на соціальній взаємодії, створенні мереж, водночас прив'язане до місця та локально вкорінене [5].

Визнані експерти в проблематиці індустриальної культури Görmar F. та Harfst J. зазначають, що індустриальна культура пов'язана як з антропологічною точкою зору як культура окремих соціальних груп, що пов'язані з промисловістю й індустріалізацією (наприклад, робітники, керівництво тощо), так і з естетичним виміром, що охоплює пов'язані з промисловістю продукти та практики культурного виробництва. Ці ж автори визначають її як певне культурне середовище, що складається з певних нематеріальних активів, як-от навички, ставлення, традиції, матеріальні пам'ятки й артефакти. А також зазначають, що індустриальну культуру можна розглядати як стратегічну концепцію для формування узгодженого підходу до регіонального розвитку шляхом інтеграції різноманітних існуючих видів діяльності в регіоні [10]. Погоджуючись з останньою тезою, можна констатувати, що формування індустриальної культури сприяє переосмисленню індустриальної спадщини як ресурсу розвитку, посиленню регіональної ідентичності та консолідації місцевих спільнот навколо спільних цінностей і перспектив майбутнього.

Учасники проєкту InduCult2.0 на основі спільних досліджень пропонують виділяти чотири виміри індустриальної культури: культурний, соціальний, економічний,

а також екологічний, який деякі все ж піддавали критиці [6].

У безпосередньо культурному сенсі індустріальна культура може бути як засобом збереження особливої культурної спадщини, так і концепцією зміцнення теперішнього та майбутнього культурного розмаїття в промислових містах і регіонах.

У соціальному сенсі індустріальну культуру можна використовувати як комунікаційну платформу як для сприяння місцевій і регіональній ідентичності, так і для забезпечення публічного дискурсу про промислову трансформацію та структурні зміни.

В економічному сенсі індустріальна культура може пов'язувати творче мислення зі структурами та процесами промислового виробництва, адже успішні та інноваційні підприємства культивують культуру змін.

В екологічному сенсі навколишнє середовище та промисловість взаємодіють, що сприяє формуванню специфічних техногенних ландшафтів, що відображається в художніх творах та є підставою дослідження їх естетичної привабливості.

Усі виміри взаємопов'язані один з одним і перетинаються в конкретній діяльності.

Підґрунтям для формування індустріальної культури є наявна індустріальна спадщина. У своїх попередніх дослідженнях авторка зазначала, що індустріальна спадщина є важливим

елементом культурного ландшафту, який відображає ретроспективний розвиток суспільства та його економічні досягнення. Збереження та використання об'єктів індустріальної спадщини має суттєвий інтерес не лише для дослідників, але й для територіальних громад, туристичної галузі й органів управління культурною спадщиною [17]. Найбільш тиражована в західній літературі концепція індустріальної спадщини та культури запропонована групою науковців під керівництвом Harfst J. (рис. 1). У ній виділено матеріальні та нематеріальні складові індустріальної спадщини та культури й візуально відображено їх вплив на думки та ментальність людини.

Після ознайомлення із цією концепцією було зроблено спробу поглибити цю ідею, відобразивши різнорівневу модель. Наша модель візуалізує цілісну концепцію індустріальної спадщини як трирівневу систему, у якій поєднуються матеріальні та нематеріальні складові (рис. 2).

На нижньому – базисному – рівні представлена індустріальна спадщина, яка є основою для формування індустріальної культури. Індустріальна спадщина має два блоки: матеріальна спадщина та нематеріальна. Складовими матеріальної індустріальної спадщини є:

індустріальні ландшафти – природно-техногенні простори (відвали, кар'єри,

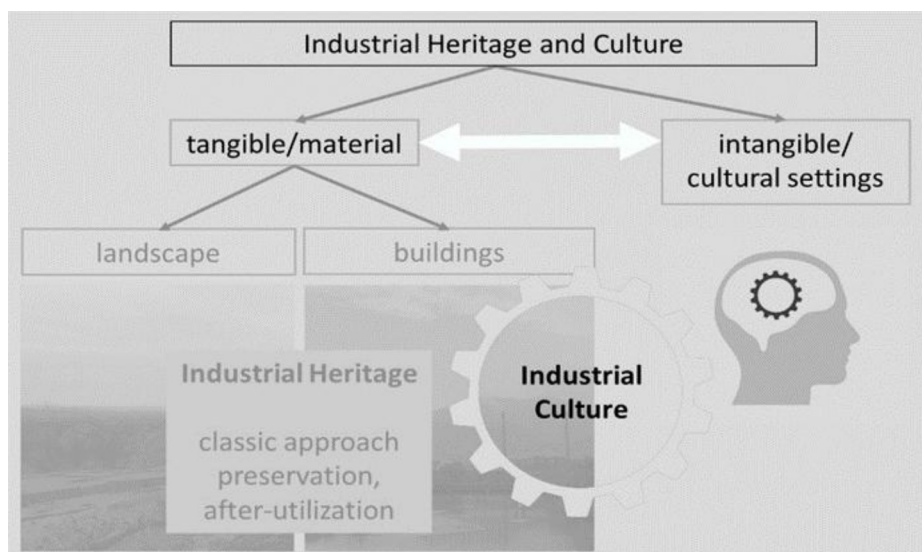

Рис. 1. Індустріальна спадщина та промислова культура [12]

заводські зони), що формують базове середовище для виробничої діяльності;

індустріальні будівлі – архітектурні об'єкти, споруди, комплекси, у яких безпосередньо виробнича діяльність мала місце раніше або реалізується нині;

індустріальні артефакти – матеріальні об'єкти техногенного походження, створені в процесі промислової діяльності,

які мають історико-культурну, наукову або технічну цінність і є носіями інформації про рівень технологічного розвитку, виробничі процеси, соціально-економічні умови та індустріальну культуру певного періоду (технічне обладнання, машини, інструменти).

Нематеріальну індустріальну спадщину пропонується розділити на такі категорії:

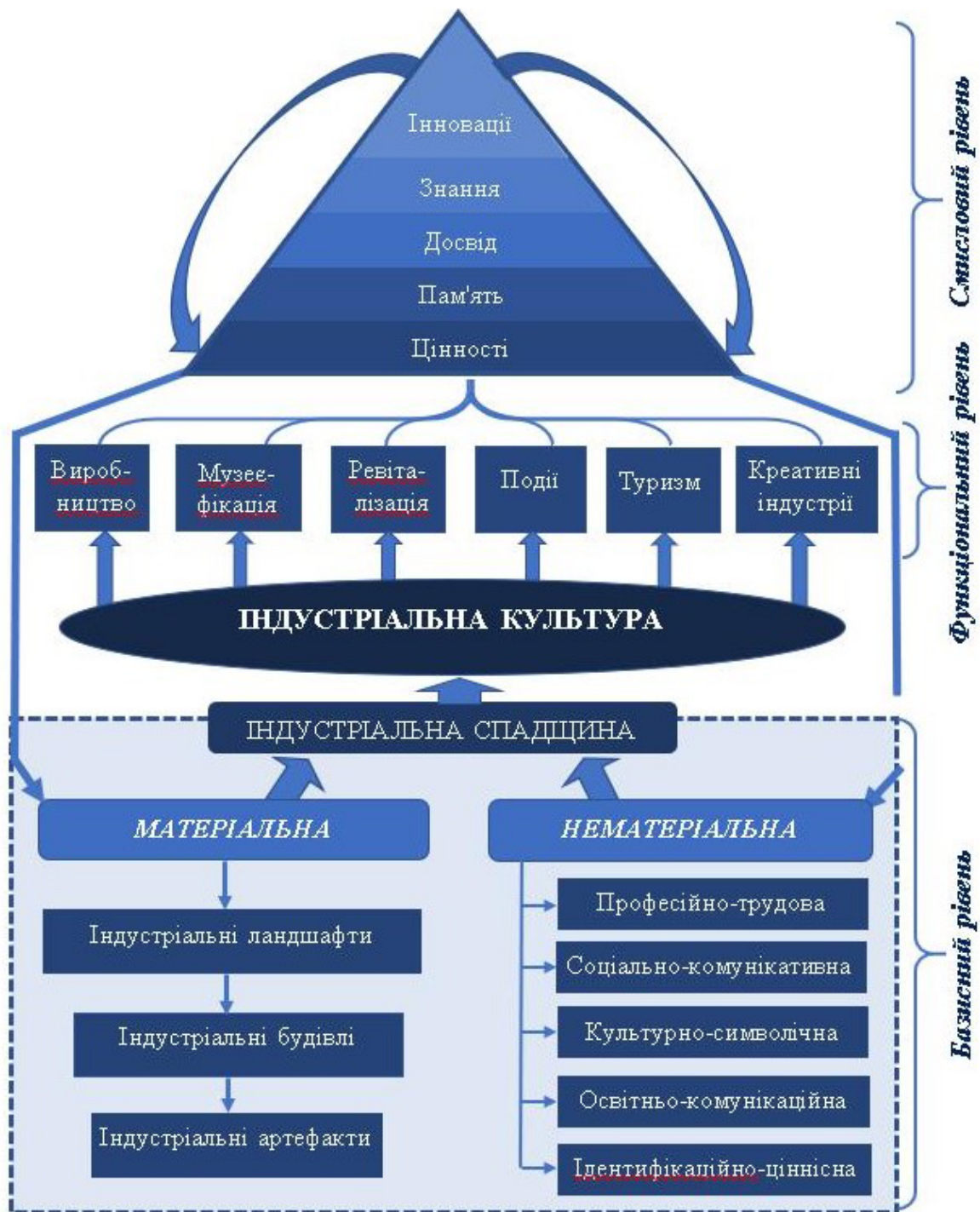

Рис. 2. Концепція індустріальної культури (розроблено автором)

– *професійно-трудова*, що охоплює традиційні виробничі навички та ремесла (гірнична справа, металургія, суднобудування, машинобудування тощо); технологічну культуру праці – знання, прийоми, майстерність; систему підготовки кадрів, наставництво, передача досвіду між поколіннями;

– *соціально-комунікативну* – робітничі традиції і свята (день шахтаря, день металурга, корпоративні урочистості); обряди та ритуали трудових колективів (урочистий випуск першої плавки, посвята новачків тощо); корпоративна культура підприємств;

– *культурно-символічна* – міфи, легенди, герої трудової доби, усні історії робітників; колективна пам'ять про промислове минуле, символи й знаки локальної ідентичності тощо;

– *освітньо-комунікаційна* – передача технічних знань через неформальні практики (робітничі династії, навчальні цехи); музеї підприємств, громадські архіви, індустриальні фестивалі, дні відкритих дверей;

– *ідентифікаційно-ціннісна* – локальна ідентичність промислових територій («місто шахтарів», «край металургів»); почуття спільності й гордості за промислове минуле; ціннісні орієнтири: працьовитість, солідарність, інноваційність.

Усе це є фундаментом індустриальної культури, яка знаходить відображення в різних практиках взаємодії з об'єктами індустриальної спадщини. Тож наступний рівень є **функціональний**, у якому індустриальна культура проявляється в різних напрямках:

1. *Виробництво* – наявна матеріальна індустриальна спадщина та сформована індустриальна культура відображаються на виробничій діяльності, організації процесу, формах взаємодії працівників різних ієрархічних рівнів.

2. *Музеєфікація* – це процес збереження, консервації та наукової інтерпретації промислових об'єктів, технологічних комплексів або артефактів із метою їхнього включення в культурний і освітній простір як музейних експонатів чи пам'яток історико-технічного значення.

3. *Ревіталізація* – це процес, спрямований на комплексну трансформацію зане-

дбаних промислових об'єктів і територій із метою їх функціонального перетворення для поліпшення соціальних умов життя населення [19].

4. *Подієві заходи* – різноманітні івенти в індустриальному середовищі, спрямовані на популяризацію, осмислення й «оживлення» індустриальної спадщини через мистецькі, освітні та туристичні практики. До подібних ініціатив належить оголошення 2020 року «роком індустриальної культури» в Саксонії, центральним подієм якого стала державна виставка «Промислова культура Саксонії» [20]. Популярним у Німеччині є масштабний щорічний просвітницько-популяризаційний захід «Ночі промисловості», який проводиться в Німеччині з 2008 року. Його метою є познайомити громадськість із сучасною промисловістю, її підприємствами, технологіями та людьми, які там працюють [21]. У німецькому Рурі у 2001 році зародилася також практика проведення фестивалю індустриальної культури – ExtraShift. Стартував цей фестиваль з ідеї зробити індустриальну спадщину регіону видимою та цілеспрямовано об'єднати нефункціонуючі індустриальні локації [22]. Подібний фестиваль під назвою Industriada з 2010 року проводиться і в Польщі [23]. В Україні вперше фестиваль цієї тематики було проведено в Донецьку в 2012 та 2013 роках. Ця ідея була перейнята містом Кривий Ріг, де у вересні 2017 р. було проведено фестиваль «Ніч індустриальної культури», який став одним із наймасштабніших заходів у місті. У 2019 р. Криворізький фестиваль трансформується на західноєвропейський кшталт в IndustrialFest, який об'єднував промислові локації в різних частинах міста. На жаль, з 2022 р. із зрозумілих причин цей фестиваль на паузі. Такі фестивалі продовжують розповідати індустриальні наративи, одночасно використовуючи творчі підходи для переосмислення місцевої індустриальної ідентичності та підвищення обізнаності щодо специфічної індустриальної культури регіону. Ці події не тільки мають шанс змінити внутрішнє сприйняття території, але й можуть позитивно сприяти (ребрендингу) (старих) промислових зон і туристичного сектору.

5. *Туризм*, який в індустріальному середовищі представлений у більшості випадків індустріальним туризмом [18]. За формулюванням авторки, яке запропоноване разом із В. Казаковим, це вид туризму, який передбачає відвідування діючих промислових підприємств, техногенних ландшафтів, об'єктів індустріальної спадщини, музеїв промислової тематики, а також подієвих заходів у сфері індустріальної культури з метою ознайомлення з виробничими технологіями, технікою та результатами промислової діяльності й задоволення інших інтересів туристів [24].

6. *Креативні індустрії*, що є сучасною формою переосмислення та продовження індустріальної традиції, у якій творчість, дизайн, медіа й технології стають новим «виробництвом», а культурна спадщина промисловості – простором для натхнення, інновацій і соціальної взаємодії.

Останній рівень є **смысловим**, до якого входить усе, що не має фізичної форми, але фактично визначає ідентичність місця. Цей блок представлено у вигляді піраміди, в основі якої – цінності, оскільки вони визначають ставлення суспільства до праці, технічного прогресу, охорони довкілля та спадщини. Це моральна й культурна основа індустріального світу. На цінностях базується пам'ять – збереження матеріальних і нематеріальних свідчень індустріальної епохи: архітектури, технологій, трудових традицій. Пам'ять формує історичну тяглість і дає відчуття ідентичності громадам, пов'язаним із промисловими територіями, що певною мірою є запорукою стабільності. Вище розташований досвід, що включає практичні знання, набуті в процесі індустріального розвитку, виробничих експериментів, інженерних рішень. Це ресурс для переосмислення минулих помилок і використання історичних рішень у сучасних проєктах. Досвід систематизується, осмислюється, перетворюється в наукові, освітні або культурні надбання, тобто знання. Індустріальна культура підтримує обмін знаннями між поколіннями інженерів, робітників, дослідників і митців. На вершині піраміди – інновації. Це результат

синтезу цінностей, пам'яті, досвіду та знань у нові рішення та нові форми діяльності: креативні індустрії, ревіталізаційні проєкти, туризм, дизайн, «розумні» технології та сталі рішення для розвитку територій. Запорукою сталого розвитку індустріальних територій є стале використання індустріальної спадщини, коли техногенні простори стають носіями нових смислів і розвитку.

Інновації проявляються у зміні цінностей, що крізь взаємодію проявляється в модифікації всіх щаблів піраміди. З іншого боку, інновації та зміна цінностей загалом відображаються на всіх дотичних процесах у регіоні, як у виробничій сфері, так і у сфері збереження й інтерпретації індустріальної спадщини.

Подана модель відображає системну структуру індустріальної культури, у якій поєднуються матеріальні та нематеріальні виміри спадщини, а також механізми їх взаємодії в сучасному соціокультурному середовищі. Індустріальна культура постає як динамічна модель взаємозв'язку цінностей, пам'яті, досвіду та знань, у межах якої спадщина не лише зберігається, а й трансформується у нові соціально-економічні форми, сприяючи сталому розвитку, інноваційності та формуванню нової культурної ідентичності постіндустріальної епохи.

Індустріальна культура є не просто відображенням минулого, а активним інструментом ревіталізації та регенерації індустріальної спадщини, сприяючи її переосмисленню з об'єкта спадщини на ресурс розвитку. Тому сучасні визначення та концепції, пов'язані з індустріальною культурою, повинні бути переосмислені та заново винайдені. Завдяки взаємодії суспільства та промисловості індустріальна культура постає як ресурс для успішного подолання просторової напруженості та майбутніх викликів регіонів, тобто формування ідентичності та іміджу регіону, повернення та зв'язування робочої сили, трансформації промисловості відповідно до сучасних потреб.

Розвиваючи розуміння індустріальної культури як важливої та унікальної регіональної особливості, просуваючи самі регіони та їхній промисловий сектор як сер-

йозну, стійку економічну базу, індустріальна культура має потенціал для зміцнення регіональної ідентичності та туризму. Воно створює підґрунтя для сталого соціально-економічного зростання, підвищення туристичної привабливості територій, а також розвитку креативних і освітніх ініціатив, що поєднують минуле промисловості з інноваційним баченням сучасності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Усе частіше культурні та креативні індустрії вважаються драйверами економічного зростання. А для промислових регіонів вони взагалі є м'якою силою, спрямованою на зменшення депресивних настроїв і зростання інтелектуального та креативного потенціалу населення. Görmag F. та Harfst J. відстоюють думку, що культура має вирішальне значення для формування та реформування ідентичності регіону [25].

А втім, (старі) промислові регіони володіють різноманітною як матеріальною, так і нематеріальною спадщиною та активами, як-от менталітет, досвід, знання, а також промислове виробництво. Цей потенціал можна було б використати як для руйнування існуючих негативних стереотипів, так і для розвитку креативних галузей і новаторського духу, одночасно повторно використовуючи колишні промислові будівлі, наприклад, як креативні центри.

За результатами аналізу наукових підходів встановлено, що концепція «індустріальної культури» еволюціонувала від вузького, німецького трактування (*Industriekultur*) зосередженого на матеріальній спадщині (промислова археологія та музеєфікація), до ширшого, англо-американського розуміння, яке охоплює як матеріальні (пам'ятки,

артефакти, ландшафти), так і нематеріальні складові (навички, традиції, цінності, ментальність, способи життя). Саме комплексний підхід визнано більш життєздатним для сучасного регіонального розвитку.

Проведене дослідження розкриває сутність і значущість індустріальної культури як ключового фактора регенерації індустріальної спадщини та сталого розвитку індустріальних регіонів. Індустріальна культура є важливим інтегруючим чинником розвитку промислових регіонів, оскільки поєднує матеріальні та нематеріальні елементи спадщини, відображає історичний досвід, цінності й соціальну пам'ять місцевих спільнот. Вона має значний потенціал для формування сильної регіональної ідентичності, консолідації громади навколо спільних цінностей, ребрендингу старих промислових зон і розвитку креативних індустрій на базі індустріального минулого.

Активізація індустріальної культури населення промислових регіонів має розглядатися як стратегічний напрям регенерації індустріальної спадщини, здатний забезпечити культурне відродження, туристичну привабливість і підвищення конкурентоспроможності територій.

На майбутнє перспективним є проведення прикладних досліджень (кейс-стаді) на прикладі вітчизняних і зарубіжних індустріальних регіонів для порівняння ефективності різних моделей регенерації, заснованих на індустріальній культурі. Це дасть підстави для подальшого формування практичних рекомендацій і стратегічних дорожніх карт для органів місцевого самоврядування щодо інтеграції індустріальної культури у стратегії сталого територіального розвитку індустріальних та постіндустріальних територій України.

Література

1. Byrne D. Industrial Culture in a post-industrial world: The case of the North of England. City. 2002, № 6, 279–289. DOI: 10.1080/1360481022000037733
2. Florentina-Cristina M., George-Laurențiu M., Andreea-Loreta C., Constantin D.C. Conversion of industrial heritage as a vector of cultural regeneration. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014. № 122, 162–166. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.01.1320
3. Radu B. Industrial Culture of Former Mining Communities from Romania. *GeoScape*. 2018. № 12 (1), 39–51. DOI: 10.2478/geosc-2018-0005
4. Cooke P., Rehfeld D. Path Dependence and New Paths in Regional Evolution: In Search of the Role of Culture. *Eur. Plan. Stud.* 2011. № 19, 1909–1929. DOI: 10.1080/09654313.2011.618685

5. Wust A., Lang T., Haunstein S. Strategic potential of industrial culture for regional development. Leibniz Institute for Regional Geography. 2017. № 21. DOI: 10.13140/RG.2.2.15319.98721
6. InduCult2.0. URL: <https://programme2014-20.interreg-central.eu/Content.Node/InduCult2.0.html>
7. Harfst J., Wust A., Nadler R. Conceptualizing industrial culture. *GeoScape*. 2018. № 12 (1). DOI: 10.2478/geosc-2018-0001
8. Pipan T. Neo-industrialization Models and Industrial Culture of Small Towns. *GeoScape*. 2018. № 12 (1), 10–16. DOI: 10.2478/geosc-2018-0002
9. Hospers G-J. Industrial Heritage Tourism and Regional Restructuring in the European Union. *European Planning Studies*. 2002. № 10, 397–404.
10. Görmär F., Harfst, J. Path renewal or path dependence? The role of industrial culture in regional restructuring. *Urban Science*. 2019. № 3 (4), 106. <https://doi.org/10.3390/urbansci3040106>
11. Willett J., Lang T. Peripheralisation: A Politics of Place, Affect, Perception and Representation. *Sociol. Rural*. 2018. № 58, 258–275. DOI: 10.1111/soru.12161
12. Harfst J., Pizzera J., Simic D. Industrial heritage, cultural resources of current industries and creative pioneers – utilizing Industrial Culture in Central Europe. *Journal for Geography*. December 2016. № 11 (2), 47–56. DOI: 10.18690/rg.11.2.3965
13. Glaser H. Maschinenwelt und Alltagsleben. Industriekultur in Deutschland vom Biedermeier bis zur Weimarer Republik, Frankfurt am Main. 1981.
14. Pirke K. Industriekultur und ihre Bedeutung für gesellschaftlich-planerische Prozesse am Beispiel der Erhebung von industriekulturellen Potenzialen: Plädoyer für eine angewandte Industriekulturforschung in der Region. *Mitteilungsblatt des Instituts für Soziale Bewegung*. 2010. № 44, 171–186.
15. Eaton W. M. What's the problem? How 'industrial culture' shapes community responses to proposed bioenergy development in northern Michigan, USA. *Journal of Rural Studies*. 2016. № 45, 76–87. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.02.014>
16. Bosák V., Nováček A., Slach O. Industrial heritage as an asset, barrier and creative challenge for development of old industrial cities: case study of Ostrava. *GeoScape*. 2018. № 12 (1), 52–64. DOI: 10.2478/geosc-2018-0006
17. Пацюк В. С. Індустріальна спадщина: концептуальні підходи до виділення та класифікації об'єктів. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки*. 2024. № 2. С. 84–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/naturalspu/2024.2.11>
18. Пацюк В. С. Індустріальний туризм як засіб формування індустріальної культури населення промислового міста. *Розвиток промисловості та суспільства. Матеріали міжнародної науково-технічної конференції*. Кривий Ріг, 2016. Т. 2. С. 76–77.
19. Patsiuk V. S., Kazakov V. L., Skorupskas R., Ostapchuk I. O., Petrova A. A. Revitalization of the industrial heritage: Guidelines for Kryvyi Rih. 2022. 3rd International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (Kryvyi Rih, Ukraine, 24.05.2022–27.05.2022). Volume 1049. DOI: 10.1088/1755-1315/1049/1/012082
20. Jahr der Industriekultur 2020. URL: <https://www.kdfs.de/projekte/jahr-der-industriekultur>
21. Lange Nacht der Industrie. URL: <https://langenachtderindustrie.de/>
22. ExtraSchicht Die Nacht der Industriekultur. URL: <https://www.extraschicht.de/>
23. Industriada. Święta Szlaku Zabytków Techniki URL: <https://industriada.pl/>
24. Пацюк В. С., Казаков В. Л. Індустріальний туризм як ефективний напрям регенерації міст (аналіз досвіду Кривого Рогу). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*. 2023. Вип. 58. С. 188–199. URL: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-58-15>
25. Görmär F., Wust A., Metalidis I., Debes C., Harfst J. The Transformative Power of Industrial Culture. Transnational Argumentation Brochure. Grazer Schriften der Geographie und Raumforschung. Band 49. Graz 2019.

References

1. Byrne, D. (2002). Industrial Culture in a post-industrial world: The case of the North of England. *City*. 2002, 6, 279–289. DOI: 10.1080/1360481022000037733
2. Florentina-Cristina, M., George-Laurențiu, M., Andreea-Loreta, C., & Constantin, D. C. (2014). Conversion of industrial heritage as a vector of cultural regeneration. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 122, 162–166. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.01.1320
3. Radu, B. (2018). Industrial Culture of Former Mining Communities from Romania. *GeoScape*, 12 (1), 39–51. DOI: 10.2478/geosc-2018-0005

4. Cooke, P., & Rehfeld, D. (2011). Path Dependence and New Paths in Regional Evolution: In Search of the Role of Culture. *Eur. Plan. Stud.*, 19, 1909–1929. DOI: 10.1080/09654313.2011.618685
5. Wust, A., Lang, T., & Haunstein, S. (2017). Strategic potential of industrial culture for regional development. *Leibniz Institute for Regional Geography*, 21. DOI: 10.13140/RG.2.2.15319.98721
6. InduCult2.0. Retrieved from: <https://programme2014-20.interreg-central.eu/Content.Node/InduCult2.0.html>
7. Harfst, J., Wust, A., & Nadler, R. (2018). Conceptualizing industrial culture. *GeoScape*, 12 (1). DOI: 10.2478/geosc-2018-0001
8. Pipan, T. (2018). Neo-industrialization Models and Industrial Culture of Small Towns. *GeoScape*, 12 (1), 10–16. DOI: 10.2478/geosc-2018-0002
9. Hospers, G-J. (2002). Industrial Heritage Tourism and Regional Restructuring in the European Union. *European Planning Studies*, 10, 397–404.
10. Görmar, F., & Harfst, J. (2019). Path renewal or path dependence? The role of industrial culture in regional restructuring. *Urban Science*, 3 (4), 106. <https://doi.org/10.3390/urbansci3040106>
11. Willett, J., & Lang, T. (2018). Peripheralisation: A Politics of Place, Affect, Perception and Representation. *Sociol. Rural.*, 58, 258–275. DOI: 10.1111/soru.12161
12. Harfst, J., Pizzera, J., & Simic, D. (2016). Industrial heritage, cultural resources of current industries and creative pioneers – utilizing Industrial Culture in Central Europe. *Journal for Geography*, 11 (2), 47–56. DOI: 10.18690/rg.11.2.3965
13. Glaser, H. (1981). *Maschinenwelt und Alltagsleben. Industriekultur in Deutschland vom Biedermeier bis zur Weimarer Republik*, Frankfurt am Main.
14. Pirke, K. (2010). Industriekultur und ihre Bedeutung für gesellschaftlich-planerische Prozesse am Beispiel der Erhebung von industriekulturellen Potenzialen: Plädoyer für eine Angewandte Industriekulturforschung in der Region. *Mitteilungsblatt des Instituts für Soziale Bewegung*, 44, 171–186.
15. Eaton, W. M. (2016). What's the problem? How 'industrial culture' shapes community responses to proposed bioenergy development in northern Michigan, USA. *Journal of Rural Studies*, 45, 76–87. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.02.014>
16. Bosák, V., Nováček, A., & Slach, O. (2018). Industrial heritage as an asset, barrier and creative challenge for development of old industrial cities: case study of Ostrava. *GeoScape*, 12 (1), 52–64. DOI: 10.2478/geosc-2018-0006
17. Patsiuk, V. S. (2024). Industrialna spadshchyna: kontseptualni pidkhody do vydilennia ta klasyfikatsii ob'ektiv [Industrial heritage: conceptual approaches to the identification and classification of objects]. In *Sloboda Scientific Journal. Natural Sciences*, 2, 84–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/naturalspu/2024.2.11> [in Ukrainian].
18. Patsiuk, V. (2016). Industrialnyi turizm yak zasib formuvannia industrialnoi kultury naselennia promyslovoho mista [Industrial tourism as a means of shaping the industrial culture of the population of an industrial city]. *Development of Industry and Society. Proceedings of the International Scientific and Technical Conference*. Kryvyi Rih, 2016. Vol. 2. P. 76–77 [in Ukrainian].
19. Patsiuk, V. S., Kazakov, V. L., Skorupskas, R., Ostapchuk, I. O., & Petrova, A. A. (2022). Revitalization of the industrial heritage: Guidelines for Kryvyi Rih. *3rd International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters* (Kryvyi Rih, Ukraine, 24.05.2022 – 27.05.2022). Volume 1049. DOI: 10.1088/1755-1315/1049/1/012082
20. Jahr der Industriekultur. (2020). Retrieved from: <https://www.kdfs.de/projekte/jahr-der-industriekultur>
21. Lange Nacht der Industrie. Retrieved from: <https://langenachtderindustrie.de/>
22. ExtraSchicht Die Nacht der Industriekultur. Retrieved from: <https://www.extraschicht.de/>
23. Industriada. święta Szlaku Zabytków Techniki. Retrieved from: <https://industriada.pl/>
24. Patsiuk, V. S., & Kazakov, V. L. (2023). Industrialnyi turizm yak efektyvnyi napriam reheneratsii mist (analiz dosvidu Kryvoho Rohu) [Industrial tourism as an effective direction of urban regeneration (analysis of Kryvyi Rih practice)]. In *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Geography. Ecology*, 58, 88–199. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-58-15> [in Ukrainian].
25. Görmar, F., Wust, A., Metalidis, I., Debes, C., & Harfst, J. (2019). The Transformative Power of Industrial Culture. Transnational Argumentation Brochure. Grazer Schriften der Geographie und Raumforschung. Band 49. Graz 2019.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2025

Стаття прийнята 09.11.2025

Статтю опубліковано 22.12.2025